

MARTTILA Kantinkulma Aurinkovoimatuotannon hankealueen arkeologinen inventointi 2023

Antti Bilund

Tilaaaja: AFRY Finland Oy

Sisältö

Perustiedot	2
Inventointi	3
Alueen kuvaus	3
Maastotyö	5
Tulos	8
Lähteet	8
Muinaisjäännökset	9
1 Kalliolato	9

Kansikuva: Kallioladon rajamerkki (inventointikohde 1) hankealueen rajalla. Kuvattu koilliseen. Kuva: Antti Bilund.

Perustiedot

Alue: Kantinkulman aurinkovoimatuotannon hankealue (49 ha) Marttilassa.

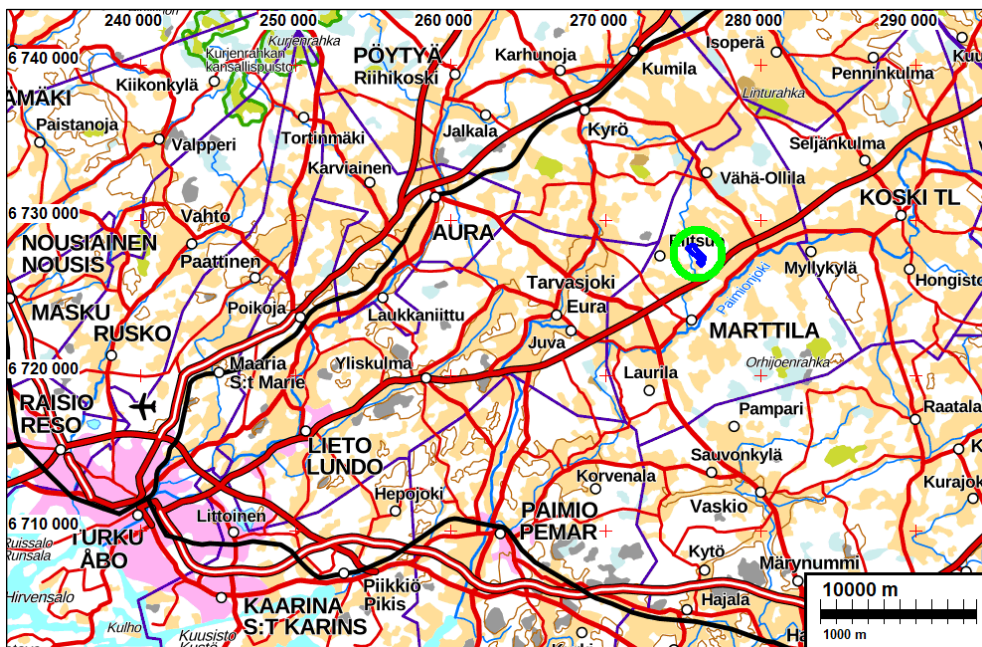
Tarkoitus: Selvitetään aurinkovoimatuotannon hankealueen muinaisjäännökset ja muut suojeltavaksi katsottavat arkeologiset kulttuuriperintökohteet. Selvitetään hankkeen vaikutus muinaisjäännöksiin ja muihin arkeologisiin kulttuuriperintökohteisiin.

Maastotyö: syyskuu 2023.

Tilaaja: AFRY Finland Oy.

Tekijä: Antti Bilund.

Tulos: Hankealueella ei ole aiemmin tunnettuja muinaisjäännöksiä tai muita arkeologisia kohteita. Inventoinnissa löytyi hankealueen koillisrajalla oleva historiallinen rajamerkki, inventointikohde 1 Kalliolato, joka on kiinteä muinaisjäännös.

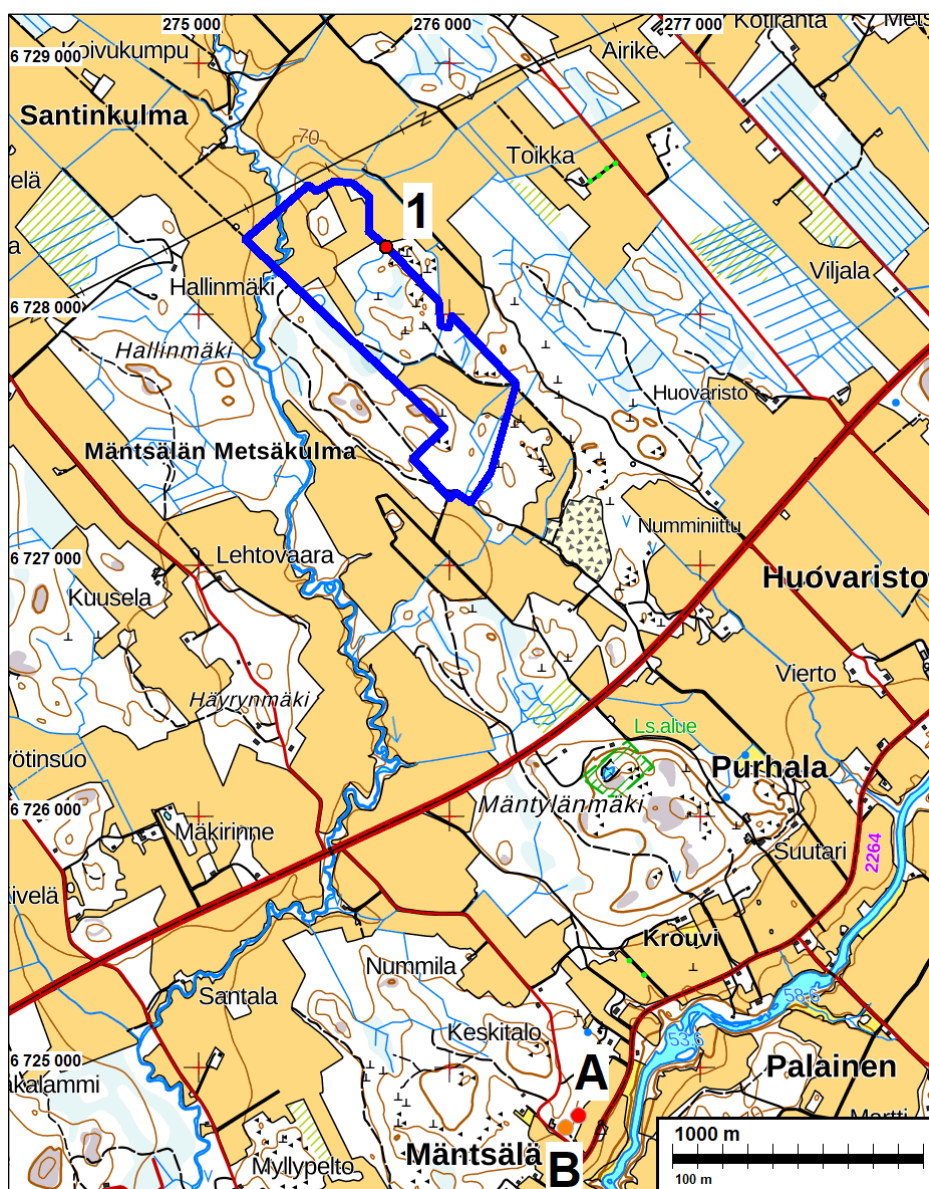

Kantinkulman hankealue sijaitsee Marttilan keskustasta noin 4 km pohjoiseen ja Turun ja Hämeenlinnan välisestä valtiestä noin kilometrin luoteeseen. Alue on rajattu kartalle sinisellä viivalla (vihreän ympyrän sisällä).

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta 9/2023, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 9/2023. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat tallessa Mikroliitti Oy:n palvelimella ja sen varmuuskopioilla.

Inventointi

Martilassa suunnitellaan aurinkovoiman tuotantoa Kantinkulman hankealueelle (49 ha), joka sijaitsee Marttilan kirkonkylästä noin 4 km pohjoiseen, Hämeentien (vt 10) luoteispuolella, noin kilometrin päässä siitä. Kulmakunnan nimenä peruskartassa on Santinkulma. AFRY Finland Oy tilasi Mikroliitti Oy:ltä hankealueisen arkeologisen inventoinnin. Inventoinnin maastotyön teki Antti Bilund yhden päivän aikana syyskuussa 2023, työn kannalta hyvissä olosuhteissa.

Kantinkulman hankealue on rajattu kartalle tummansinisellä viivalla.

Ainoa inventointikohde on:

1: Kalliolato, historiallinen rajamerkki (uusi kohde), kiinteä muinaisjäännös

Kartaan on merkitty myös sen alueella olevat aiemmin tunnetut arkeologiset kohteet muinaisjäännösrekisterin mukaisesti:

A: Mäntsälä, rautakautinen hautapaikka (mj-tunnus 480010001), kiinteä muinaisjäännös

B: Mäntsälä, ajoittamaton löytöpaikka (mj-tunnus 480040001), löytöpaikka.

Alueen kuvaus

Martilan kunnan alueella on tehty vain vähän arkeologista tutkimusta. Se yksi harvoista kunnista, joissa ei ole koskaan tehty kunnan perusinventointia, joten kattavaa kuvaa arkeologisista kohteista vanhojen löytöjen ja tutkimusten perusteella ei ole olemassa. Muinaisjäännösrekisterissä ei ole

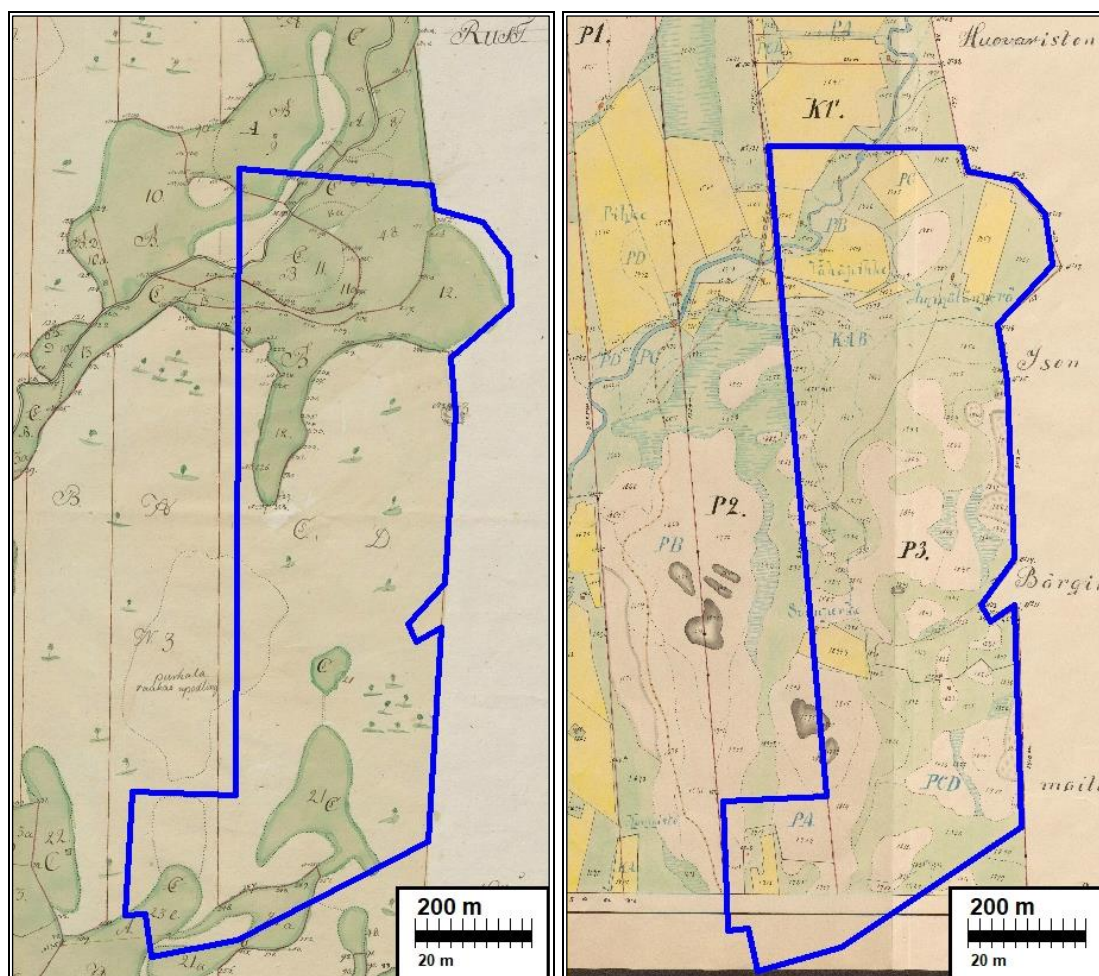
hankealueella sijaitsevia kohteita. Lähimmät kohteet ovat noin 2,5 km päässä etelässä Mäntsälän kylässä sijaitsevat rautakautinen hautapaikka (mj-tunnus 480010001) ja ajoittamaton löytöpaikka (mj-tunnus 480040001). (Itse asiassa molemmat kohteet tarkoittavat yhtä ja samaa yksittäistä rautakautista esinelöytöä, keihäänkärkeä KM 9885, joka on tullut merkityksi muinaisjäännösrekisteriin kahteen kertaan osittain erilaisilla tiedoilla.) Vanhojen tutkimusraporttien perusteella ainoa aikaisempi tutkimus, joka on sivunnut hankealuetta, on ollut hankealueen luoteispään vierestä kulkevan voimajohtolinjan inventointi (Laulumaa 2010). Internetissä saatavissa olevien vanhojen löytöluetteloiden perusteella hankealueelta ei ole arkeologisia löytöjä, jotka puuttuisivat muinaisjäännösrekisteristä.

Kantinkulman hankealueen maasto koostuu enimmäkseen tasaisesta savikosta, josta kohoaa pienialaisia kiviä moreeniharjanteita ja -kumpareita. Korkeuserot ovat pieniä, sillä korkeimmatkaan harjanteet hankealueella eivät kohoa edes kymmentä metriä ympäröivän savikon pinnan yläpuolelle. Korkeimmilla kumpareilla on pienialaisia avokallioita, mutta enimmäkseen lakialueet ja rinnet ovat kivistä hiekkamoreenia tai louhikkoa. Hankealueen koillislaidalla on pienellä alueella vähäkivisenpää hiekkamaata. Paikalla olevassa metsittyneessä hiekkakaupassa oleva kiviaines on pyöristynyttä toisin kuin muualla hankealueella, joten hiekkasiintymä saattaa olla osa harjumuodostumaa, jonka kulkua laajemmalla alueella on kuitenkin karttojen perusteella vaikeaa hahmottaa. Hankealue on kahden kilometrin päässä kaakossa olevan Paimionjoen valuma-aluetta. Alueen poikki sen länsikulman lähellä virtaa pohjoisesta etelään Paimionjokeen laskeva Ihmistenoja. Pikku joki on uurtanut tasaiseen savikkoon noin viisi metriä syvän ja enimmillään noin sata metriä leveän laakson. Hankealueen luoteisosa Ihmistenojan varsilla on enimmäkseen peltoa. Peltoja on myös muualla moreeniharjanteiden välisillä alueilla. Muuten alue on asumatonta metsämaastoa.

Maaston korkeustaso hankealueella on välillä 66–85 mmpy (metriä meren pinnan yläpuolella). Rannansiirtymisajoituksen perusteella alue on ollut meren rantavyöhykkeessä niin varhaisessa vaiheessa jääkauden jälkeen, että rantasidonnaisen kivikautisen muinaisjäännösten löytyminen on hyvin epätodennäköistä. Meren rannan loitonnutta varhain kivikaudella ei hankealueella ole ollut Ihmistenojaa suurempia vesistöjä. Se on ollut sisämaa-aluetta, jossa pyyntikulttuurin asutuksen muinaisjäännöksiä ei yleensä esiinny. Nuorakeraamisen kulttuurin asuinpaikat eivät ole rantasidonnaisia ja niitä on ollut myös sisämaassa. Nuorakeraamiseen asutukseen lähiseudulla viittaa Krouvin kylän maalta Ihmistenojan varrelta 1900-luvun alussa löytynyt vasarakirveen kantaosa KM 6138. Löytöpaikka on kuvauksen perusteella lounaassa noin kilometrin etäisyydellä hankealueelta.

Hankealueella on nykyisin peltoja ja siis viljelyskelpoista maata. Paikka on kuitenkin varhaisen viljelyasutuksen kannalta syrjäinen, sillä vanhin asutus on lähialueilla syntynyt suurempien jokien varsille. Paimionjoen laaksossa yhtenäinen rautakautinen asutus ei löytöjen perusteella ulotu yläjuoksulla Marttilaan asti. Yksittäiset rautakautiset löydötkin, kuten Mäntsälän kylän keihäänkärki, ovat harvinaisia, ja asutus rautakauden lopullakin on ilmeisesti ollut vähäistä. Paimionjoen varsien asutus on Marttilassa syntynyt kuitenkin viimeistään keskiajalla, sillä myöhemmät kylät ovat olleet olemassa jo uuden ajan alussa. Asutus ja pellot ovat sijainneet lähellä jokea, ja tämä on ollut tilanne vielä 1700-luvun lopullakin isojakokarttojen mukaan. Hankealue on Purhalan, Krouvin ja Mäntsälän kylien muodostaman jakokunnan maalla. Sen isojakokartassa vuodelta 1779 (Strömberg 1779) hankealueella on jonkin verran niittyjä varsinkin alueen luoteispäässä Ihmistenojan varrella, mutta ei lainkaan peltoa. Suurin osa alueesta on metsämaata. Pitäjänkartta 1800-luvun puolivälistä (Pitäjänkartta 1845) on vain pienennös isojakokartasta, eikä siinä ole uutta tietoa. Jakokunnan isojaonjärjestelyn kartta, joka on piirretty 1910-luvun alussa (Bergenwall 1918) sisältää jo jonkin verran entisille niityille raivattuja peltoja eri puolilla hankealuetta. Myös niityksi merkityt alueet ovat aiempaa laajemmat. Lähes kaikki moreeniharjanteiden ja kumpareiden ulkopuoliset

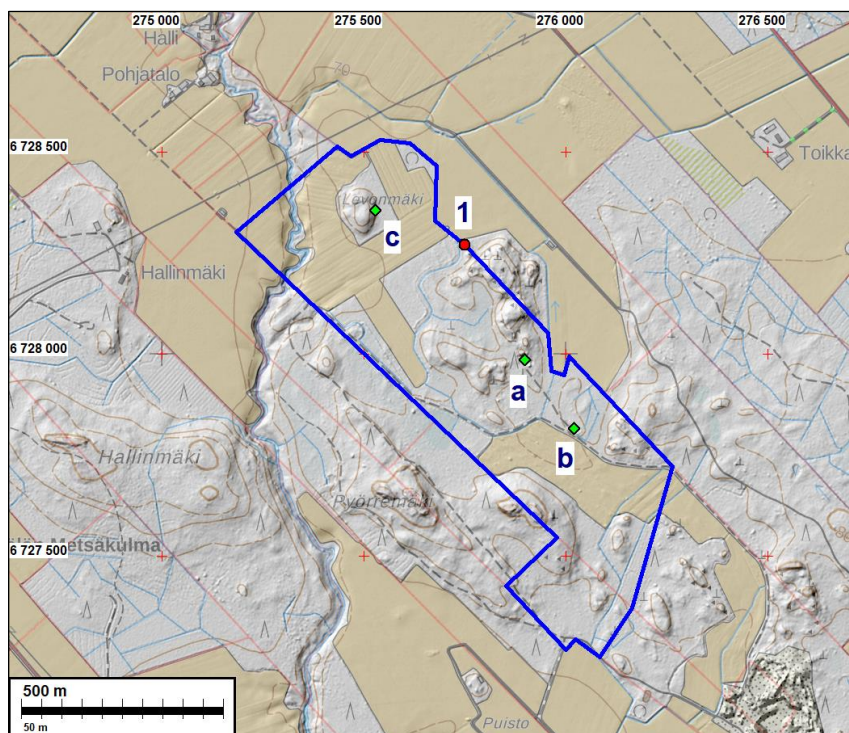
savikkoalueet on tässä vaiheessa merkitty niityksi. Peruskartoissa 1900-luvun jälkipuolella niityt häviävät muuttuen joko pelloiksi tai metsiksi. Missään kartoissa hankealueella ei ole asutusta. Ainoat rakennukset ovat latoja.

Hankealueen raja on merkitty vanhoille kartoille sinisellä viivalla rajattuna. Pohjoinen kartoissa oikealla ylhäällä. **Vasemmalla:** Purhalan, Krouvin ja Mäntsälän jakokunnan isojakokartta (Strömberg 1779). **Oikealla:** Purhalan, Krouvin ja Mäntsälän jakokunnan isoajonjärjestelyn kartta (Bergenwall 1918).

Maastotyö

Ennen maastotöitä tarkasteltiin alueen vanhoja kartoja ja Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineistosta tehtyä maastomallia eli rinnevarjostetta. Näistä tarkastettiin, sijoittuuko alueelle niissä näkyviä arkeologisesti mahdollisesti mielenkiintoisia ilmiöitä tai kohteita. Alueen vanhin tarkasti asemoitavissa oleva suurimittakaavainen kartta on Purhalan, Krouvin ja Mäntsälän kylien jakokunnan isojakokartta 1700-luvun lopulta (Strömberg 1779). Toinen suurimittakaavainen kartta on jakokunnan isoajonjärjestelyyn liittyvä kartta, joka on mitattu vuosina 1910–1911 (Bergenwall 1918). Pienimittakaavaisemmista kartoista tarkastettiin pitäjänkartta (Pitäjänkartta 1845), Seenaatin kartasto (1880) ja vanhemmat peruskartat (vuosilta 1963, 1983 ja 1991). Inventoitavilla alueilla vanhoissa kartoissa ei ole merkintöjä, jotka voisivat viitata muinaisjäännöksiin, paitsi vanha rajapiste Huovariston vastaisella rajalla (katso inventointikohde 1 Kalliolato). Rinnevarjosteissa ei näy vanhempaan ihmistoimintaan viittaavia kohteita tai muinaisjäännösten kannalta erityisen lupaavia maastonmuotoja.

Hankealue on rajattu tummansinisellä viivalla peruskartalle, johon on lisätty rinnevarjoste ja kiinteistörajat. Numerolla 1 on merkitty inventoinnin ainoa arkeologinen kohde, historiallinen rajamerkki Kalliolato, joka on kiinteä muinaisjäänös. Kirjaimilla a, b ja c on merkitty muita maastokohteita, jotka on mainittu luvussa "Maastotyö".

Maastossa moreenimaalla olevat metsät tarkastettiin maan pintaa silmämääräisesti havainnoiden siten, että tarkastus oli varsin kattava. Louhikkoisimmat kohdat kierrettiin. Entisillä niittymailla, jotka nyt kasvavat metsää, aluskasvillisuus on yleensä pitkää heinikkoa ja usein myös tiheää pensaikkoa. Näillä alueilla havaintomahdollisuudet ovat huonot, ja suuri osa niistä ohitettiin. Kaikki pellot olivat maastotyön aikana kasvipeitteisiä, joten mahdollisuutta pintapoimintaan ei ollut. Moreenimailla ja savikoilla ei maastonmuotojen ja maaperän perusteella havaittu kohtia, joilla olisi syytä tutkia maaperää kairaamalla tai koekuopin.

Hankealueen koillislaidalla havaittiin kolmessa kohdassa vähäkivistä hiekkamaata. Tämä on otollista ympäristöä monenlaisille muinaisjäänöksille (esimerkiksi nuorakeraamisille asuinpaikoille ja historiallisen ajan tervahaudoille tai hiilimiiluille), joten paikkoja tutkittiin tarkemmin. Kahdessa kohdassa on pieniä hiekkakuoppia, jotka näkyvät rinnevarjosteessa. Keskimmaisessa (kartassa kohta a) on kumpareen kaakkoisosassa noin 30 m läpimittainen hiekkakuoppa, joka on metsittymässä. Kuopan reunat tarkastettiin. Hiekkakuopan pohjoispuolella on alaltaan sitä suppeampi hiekanotolta säästynyt alue, jolla on muutamia pieniä ihmisen tekemiä kaivantoja ja paljon eläinten kaivamia pesäkoloja. Paljasta maan pintaa on paljon näkyvillä. Vaikka havaintomahdollisuudet olivat hyvät, mitään muinaisjäänöksiin viittaavaa ei löytynyt hiekkakuopasta eikä sen pohjoispuolelta. Edellä kuvaillusta paikasta noin 200 m kaakkoon (kartalla kohta b) on pieniä hiekkakuoppia tilustien varrella, sen koillispuolella. Kuopat ovat jo täysin umpeenkasvaneet, ja niiden pohjoispuolisella alueella kasva kuusimetsää. Maasto on lähes tasaista ja ehjää, mutta muutamista pienistä maanpinnan rikkoutumista oli nähtävissä, että kivetöntä hiekkamaata on noin neljänneshehtaarin alueella savikon ympäröimänä. Havaintomahdollisuudet ovat heikot, ja maaston tasaisuus vaikeuttaa mahdollisten pinnalle näkymättömien muinaisjäänösten sijainnin arvaamista. Kolmas paikka, jossa havaittiin vähäkivistä hiekkamaata, oli hankealueen luoteispäässä, Levomäen koillis- ja pohjoispuolella. Maasto on sielläkin tasaista metsää kasvavaa kangasta. Hiekkamaata oli näkyvillä vain muutaman tuulen kaataman puun juurakoissa. Levomäen jyrkän rinteiden alareunassa havaittiin myös pieni umpeen kasvanut maanottokuoppa (kartalla kohta c).

Vasemmalla: Peltoa hankealueen luoteisosassa. Vasemmalla näkyy Ihmistenojan laakso pellon keskellä. Oikealla näkyy metsäistä Levomäkeä. Kuvattu pohjoiseen. **Oikealla:** Entistä niittyä, jossa metsänpohja kasvaa edelleen vahvaa heinikkoa hankealueen kaakkoispäässä. Kuvattu etelään. Kuvat: Antti Bilund.

Vasemmalla: Louhikkoisia kumpareita, jotka kohoavat kiviseltä moreenikankaalta. Taustalla tasapohjaista savikkoa, jossa metsän pohja kasvaa heinikkoa. Tyypillistä maastoa alueen koillislaidalla. Kuvattu länsiluoteeseen. **Oikealla:** Kivistä mutta tasaista hiekkamoreenikangasta alueen keskiosassa. Kuvattu kaakkoon. Kuvat: Antti Bilund.

Vasemmalla: Hankealueen koillislaidalla on nyt jo metsittyvä hiekkakuoppa, jonka läpimitta on noin 30 m. Kiviä on hiekkamaassa runsaasti. Ne ovat harjusoran tapaan pyöristyneitä. Kuvattu luoteeseen. **Oikealla:** Hiekkakuopan pohjoispuolella on pieni hiekanotolta säästynyt alue, johon eläimet ovat kaivaneet pesäkoljoaan. Paljasta maan pintaa on runsaasti, mutta mitään muinaisjäännöksiin viittaavaa paikalla ei näkynyt. Maaperänsä ja topografiansa osalta paikka sopisi hyvin nuorakeraamiseksi asuinpaikaksi. Kuvattu länteen. Kuvat: Antti Bilund.

Tulos

Hankealueella ei ole aiemmin tunnettuja muinaisjäännöksiä tai muita arkeologisia kohteita. Inventoinnissa löytyi hankealueen koillisrajalla oleva historiallinen rajamerkki, inventointikohde 1 Kalliolato, joka on kiinteä muinaisjäännös.

4.10.2023

Antti Bilund

Lähteet

- Bergenwall, K. 1918. *Kartta Purhalan kylän Krouvin ja Mäntsälän yksinäistilain jakokunnan tiluksista Marttilan pitäjässä Maskun kihlakunnassa Turun ja Porin lääniä*. A59:7/12-31. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kansallisarkisto. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2524491639.
- Laulumaa, V. 2010. *Forssa-Lieto arkeologinen inventointi 400-110 kilovoltin voimajohtohankkeen alueella 7. - 14.6.2010*. Museovirasto.
- Lönmark, J. 1801. *Charta öfver Huofvaristo Rusthålls Ägor Uti S:t Mårtens Sokn af Masku Härad och Åbo Lähn Till Storskifte författad Åren 1800 och 1801*. A59:4/4-9. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kansallisarkisto. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2524479067.
- Pitäjänskartta 1845. *Lehdet 2022 05 Marttila ja 2022 08 Marttila*. Kansallisarkisto.
- SAY. *Suomen asutuksen yleisluettelo -arkisto*. 396 Marttila (1540-1559). Kansallisarkisto. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=1586375393.
- Strömberg, J. 1779. *Chartan öfver Purhala, Mäntzälä och Kroufwis Byars Samfälte Åker Äng och Skog Belägne uti Åbo och Biörneborgs Höfdinge Dömme Masku Härad och S:t Mårtens Sokn afmätte Åren 1778 och 1779*. A59:7/1-11. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kansallisarkisto. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2524491008.
- Strömberg, J. 1780. *Charta öfver Hofvaristo Rusthålls Ägor Belägne uti Åbo Lähn, Masku Härad och St Mårtens Sokn, Författad till Storskifte af framlädne Landtmätaren Johan Strömberg Åhr 1780*. A59:4/1-3. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kansallisarkisto. Verkossa: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2524478654.
- Senaatin kartasto 1880. *Lehti XI 19 [Karinainen]*. Kansallisarkisto.

Muinaisjäännökset

1 Kalliolato

Mj-tunnus: uusi kohde
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: rajamerkki

Koordin: N 6728270 E 275750 Z 72

Tutkijat: Bilund 2023 inventointi

Vaikutus hankkeeseen: Kohde sijaitsee hankealueen rajalla.

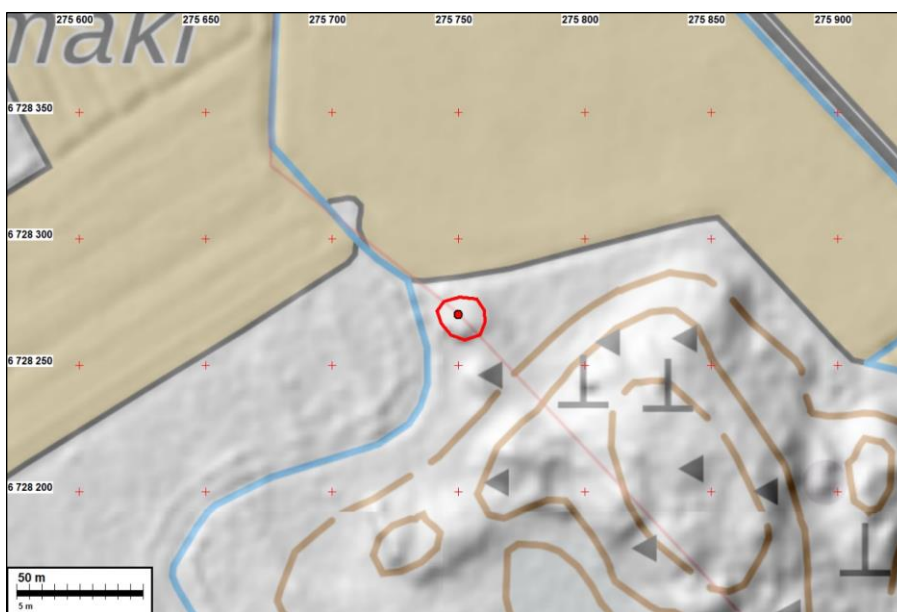
Huomiot: **Bilund 2023:** Kohde on Purhalan, Krouvin ja Mäntsälän kylien muodostan historiallisen jakokunnan ja Huovariston kylän ja jakokunnan vanhalla rajalla eli nykyisellä Purhalan ja Huovariston kylien rajalla sijaitseva rajamerkki. Sen kohdalla kaakosta tuleva ja luoteeseen suuntautuva raja kääntyy jonkin verran länsiluoteeseen. Rajapiste on merkitty Purhalan, Krouvin ja Mäntsälän jakokunnan isojakokarttaan vuodelta 1779 (Strömberg 1779) numerolla 10 ja toisaalta numerolla 3, joka saattaa viitata kylien välisen rajan rajapisteiden erilliseen numerointiin. Raja kulkee suoraviivaisesti vain metsäalueilla. Niittyjen kohdalla se tekee mutkia vanhojen nautintarajojen mukaisesti. Karttaan liittyvä sanallinen selostus isojaosta on lyhyt, eikä siihen sisälly tietoja yksittäisistä kartalle merkityistä rajapisteistä. Seuraavana vuonna mitattuun rajan toisella puolella olevan Huovariston isojakokarttaan (Strömberg 1780) sen sijaan liittyy sanallinen selitys kyseisestä rajasta. Sen mukaan tämä metsäraja alkaa luoteessa Mäenpään (Kuuluu nykyisin Pöytyään) rajalta Virpimäestä ("N:o 4 Wirpi eller Lennostenmäki Rå") ja kulkee Hallinlähden ("N:o 5 Hallin Lähde") ja Kallioladon ("N:o 6 Kalliolato") kautta Välikylänpellon peltoaitaukseen ("N:o 7 Välikylänpeldo åker gård") lähellä Paimionjokea. Kartoitus on jäänyt kesken, kuten tekstistä selviää maanmittari Strömbergin kuoleman seurauksena, mutta rajat ja rajapisteet kartalle on merkitty ja numeroitu. Tämän kohteen rajapisteen numero on 6 ja pisteen nimi siis Kalliolato. Muut edellä mainitut rajapisteet eivät ole hankealueella. Huovariston isojako on valmistunut vuonna 1801 ja silloin piirrettyssä kartassa (Lönmark 1801) on rajapisteen nimikin merkittynä ("Kalljo Lato Rå"). Kaikki edellä mainitut kylät ovat tunnistettavissa Suomen asutuksen yleisluettelossa, ja ovat olleet asuttuja jo uuden ajan alussa (SAY, s. 42, 44, 45, 48). Seutu on jo keskiajalla asutettua rinta-maata. Jakokuntien väliset rajatkin lienevät yleensä samalta ajalta, joten tätäkin rajaa tulee pitää "ikivanhana" kylänrajana, jolla olevat pyykkit ovat kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Rajamerkki sijaitsee parin kymmenen metrin läpimittaisella matalalla kalliokumpareella. Kumpareen kaakkoisreunalla on avokallioita, jotka laskevat jyrkkinä vajaan metrin alempana olevalle kiviselle moreenimaalle. Muu osa kumpareesta, myös rajamerkin paikka on loivasti luoteeseen laskevaa ohuen moreenin peittämää kalliota.

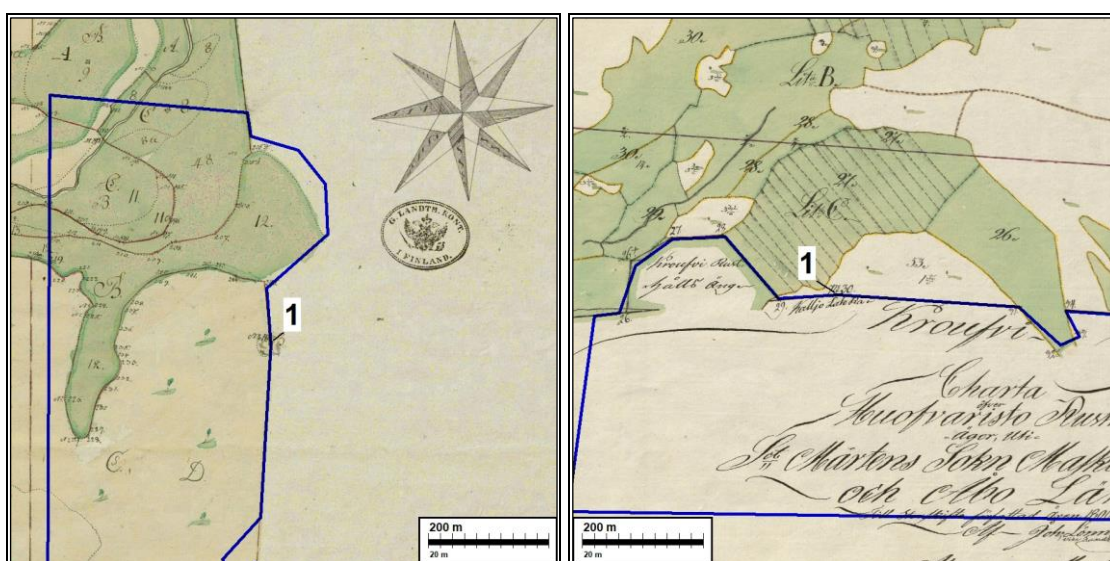
Rajamerkin pohjana on muodoltaan jonkin verran epäsäännöllinen, lähinnä neliömäinen, tasalakinen kivilatomus (sivu 1,3 m, korkeus 30–40 cm). Sen keskellä on luontaisesti särmikäs pystykivi (korkeus 40 cm, pituus rajan suunnassa 40 cm,

leveys 15–25 cm). Pystykiven suoralla koillissivulla on epäselviä hakkauksia. Ne muodostuvat vajaan senttimetrin levyisestä ja muutaman millimetrin syvyydestä uurteesta, jonka pohja on tasaisen kovera. Epävarmana tulkintana hakkauksessa on numeron 1 alaosa ja sen oikealla puolella yläosastaan vajavainen numero 5. Isojaon järjestelyn kartassa (Bergenwall 1918) rajapisteen numerona on 15.

Vajaat kymmenen metriä rajamerkistä kaakkoon (N 6728264 E 275756), kalliokumppareen jyrkän kaakkoisreunan päällä kallionkolossa, lähes kokonaan turpeen sisällä, on pystyssä rajan suuntainen litteä kivi (näkyvän osan pituus noin 20 cm). Kivi ei ole tiukasti kalliossa tai maaperässä kiinni, vaan heiluu jalalla painettaessa. Kyseessä saattaa olla rajan suuntaa osoittava viisarikivi.

Muinaisjäännös on merkitty punaisella pallolla ja sen rajaus punaisella viivalla. Pohjakarttana on peruskartta, johon on lisätty rinnevarjoste ja nykyinen kiinteistöraja (himmeä punainen viiva). Kiinteistön raja on tällä paikalla myös hankealueen raja.

Rajapiste Kalliolato (inventointikohde 1) merkittynä isojakokartoille. Hankealueen raja on merkitty kartoille sinisellä viivalla rajattuna. **Vasemmalla:** Purhalan, Krouvin ja Mäntsälän jakokunnan isojakokartta (Strömberg 1779). Pohjoinen on kartassa oikealla ylhäällä. **Oikealla:** Huovariston isojakokartta (Lönmark 1801). Rajapisteen nimi on merkitty: "Kalljo Lato Rå". Pohjoinen on kartassa vasemmalla ylhäällä.

Vasemmalla: Rajamerkki muodostuu neliömäisestä, hieman epäsäännöllisestä latomuksesta ja sen keskelle asetetusta pystykivestä. Kuvattu lounaaseen. **Oikealla:** Pystykiven noin 40 cm x 40 cm kokoisella suoralla koillispuolella on epäselviä hakkauksia, jotka kuvassa on merkitty liidulla. Hakkauksista tulee lähinnä mieleen numeron 1 alaosa ja yläosastaan vajavainen numero 5. Rajamerkin numerona isojaonjärjestelyn kartalla (Bergenwall 1918) on 15. Kuvattu lounaaseen. Kuvat: Antti Bilund.

Vasemmalla: Rajamerkki ja ympäristöä kuvattuna rajan suunnassa luoteeseen. **Oikealla:** Rajamerkki (keskellä lähellä kuvan oikeaa reunaa) sijaitsee matalan kalliokumpareen loivasti laskevalla luoteislaidalla. Kairan kohdalla (kuvan keskeltä vähän vasemmalle) kallion reunalla on mahdollisesti rajan suuntaa osoittava viisarikivi. Kuvattu länteen. Kuvat: Antti Bilund.